

Koningstraat 49 te Winssen
Gemeente Beuningen

Een archeologisch bureauonderzoek en Inventariserend
veldonderzoek, verkennende fase

VERGETEN LANDSCHAP RAPPORT 13
Auteur: drs. C. Helmich (sr. Prospector)

Auteur: drs. C. Helmich (sr. Prospector)

Projectnummer: P1321

Arnhem, 2013

Boerderij aan de Koningstraat 49 in Winssen

COLOFON

Reeks: Vergeten Landschap rapport 13

Datum: 04-12-2013

Opdrachtgever: Envita Nijmegen BV

Contactpersoon: dhr. Luc Smolders

Projectcode: 1321

Tekst: C. Helmich

Autorisatie: C. Helmich

Versie: concept

ISSN: 2214-014X

Arnhem 2013

SAMENVATTING

In opdracht van Envita Nijmegen BV heeft Vergeeten Landschap een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd voor het plangebied dat gelegen is aan de Koningstraat 49 in Winssen.

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek is er een hoge trefkans op de aanwezig van een archeologische vindplaats voor het terrein opgesteld. Deze hoge trefkans geldt voor vindplaatsen uit de periode Neolithicum tot en met de Nieuwe tijd.

Het booronderzoek heeft aangetoond dat de bodem die gevormd is in oeversedimenten voor een groot deel ongeroerd is gebleven. Bovendien is er op een diepte van 70-110 cm beneden maaiveld een humeuze laag aangetroffen die mogelijk in de periode Neolithicum-Nieuwe tijd (?) aan de oppervlakte heeft gelegen. Deze laag bevatte fosfaatvlekken en fragmentjes houtskool, bot en bouwpuin. Onder deze laag zouden zich sporen kunnen aftekenen. Ook is er een gerede kans dat er funderingen of andere sporen aanwezig zijn die samenhangen met het oorspronkelijke "Begijnenhof". Deze jongere sporen kunnen zich al direct onder de bouwvoor aftekenen.

Vergeeten Landschap adviseert om de ondergrondse sloop van de opstallen archeologisch te laten begeleiden. Voor de locaties waar de nieuwbouw is gepland, wordt een opgraving geadviseerd.

	BUREAUONDERZOEK	
	Aardkundig	Rivierkom en oeverwalachtige vlakte
	Archeologie	Vele monumenten en waarnemingen in de omgeving
	Historie	Bebouwd, een gebouw met het toponiem "Begijnenhof"
	Verwachting op basis van het bureauonderzoek	Hoge trefkans
	BOORONDERZOEK	
	Verstoringen	2 van de 7 geplaatste boringen waren verstoord
	Bodem type	Ooivaaggrond
	Archeologische indicatoren?	Ja, er zijn enkele niet datereerbare indicatoren aangetroffen
	CONCLUSIE	De hoge trefkans die op basis van het bureauonderzoek was vastgesteld blijft gehandhaafd. Een archeologisch vervolgonderzoek is noodzakelijk om een beter beeld te krijgen van de archeologische waarde van het terrein.

Dit advies is nog niet getoetst door het bevoegd gezag. Pas als het rapport getoetst en goed bevonden is mag er worden begonnen met de bodem-verstorende activiteiten.

INHOUD

1	Inleiding	
1.1	Aanleiding	3
1.2	Doel- en vraagstelling	3
2	Administratieve gegevens	5
3	Gegevens plangebied	7
4	Bureauonderzoek	8
4.1	Aardkundige gegevens	9
4.2	Archeologie	13
4.3	Historische situatie	18
5	Gespecificeerde archeologische verwachting	22
6	Veldonderzoek	23
6.1	Onderzoeksmethode	23
6.2	Resultaten	24
7	Conclusie en aanbevelingen	27
8	Selectieadvies	28
9	Bronnen	29

INLEIDING

1.1 AANLEIDING

In opdracht van Envita Nijmegen BV heeft Vergeten Landschap een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd voor het plangebied dat gelegen is aan de Koningstraat 49 in Winssen. De aanleiding voor het onderzoek vormt de voorgenomen sloop van bestaande schuren en de bouw van twee nieuwe woningen. De huidige boerderij krijgt een woonfunctie. Als gevolg van deze plannen zal de bodem in de toekomst geroerd worden op plaatsen waar dit mogelijk nog niet eerder gebeurd is. Hierbij bestaat de kans dat binnen het plangebied aanwezige archeologische waarden worden verstoord.

Het plangebied bevindt zich, volgens de nieuwe archeologische verwachtingenkaart, in een zone met een hoge trefkans op de aanwezigheid van archeologische waarden. In de beleidsnota, die door de gemeente Beuningen is opgesteld, staat omschreven dat er in dergelijke zones een archeologisch bureauonderzoek en een inventariserend booronderzoek, verkennende fase uitgevoerd moeten worden¹.

Het bureauonderzoek bestaat uit het verzamelen en beschrijven van bekend aardkundige, historische en archeologische gegevens van het plangebied. Het veldonderzoek bestaat uit een veldinspectie en een verkennend booronderzoek. De uitkomst van beide onderzoeken leidt tot een selectieadvies.

1.2 DOEL- EN VRAAGSTELLING

De doelstelling van het bureauonderzoek is het formuleren van een archeologische verwachting aan de hand van bestaande bronnen over bekende of verwachte archeologische waarden binnen het plangebied.

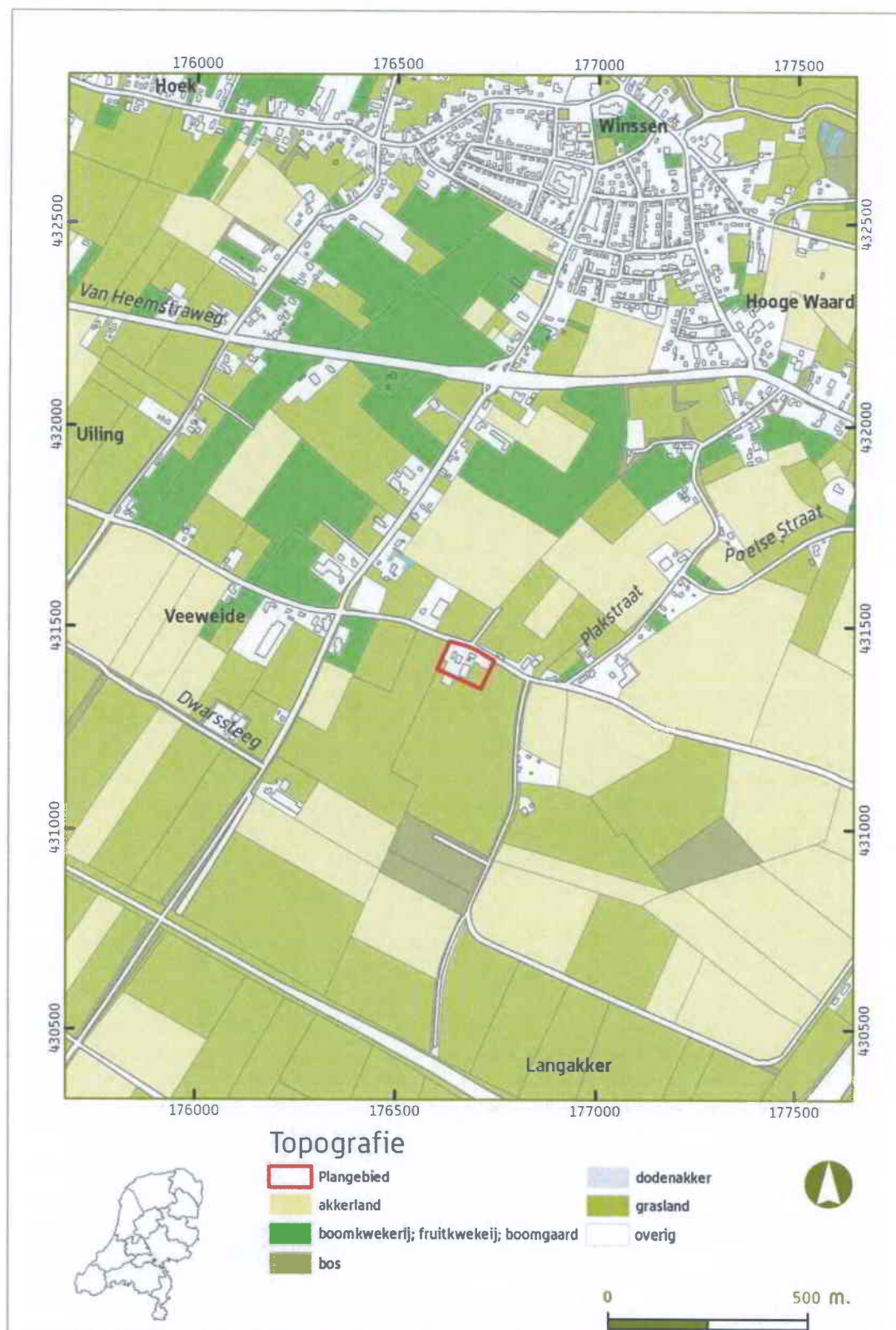
Het doel van het verkennende booronderzoek is om te bepalen of de oorspronkelijke bodemopbouw nog onverstoorde is en waar binnen het plangebied de hoogste trefkans is op de aanwezigheid van een archeologische vindplaats. Tijdens het booronderzoek worden boringen in een regelmatig raster in het gebied gezet en wordt er voornamelijk op de laagopbouw gelet.

De volgende onderzoeksvragen zullen in dit rapport aan de orde komen:

- Wat is de fysiek landschappelijke ligging van de locatie?
- Hoe is de bodemopbouw in het plangebied?
- Zijn er archeologische waarden te verwachten in het plangebied?
- Wat is de diepteligging van eventueel aanwezige archeologische resten?
- Wat is de archeologische verwachting van het terrein en wordt deze verwachting ook onderschreven door de resultaten van het booronderzoek?
- Zijn er archeologische indicatoren aangetroffen en zo ja, op welke diepte bevinden deze zich?
- In hoeverre worden eventueel aanwezige archeologische waarden bedreigd door de voorgenomen graafwerkzaamheden?

Het inventariserend veldonderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2 [Centraal College van Deskundigen Archeologie, 2011]

¹ Antonise 2010

Figuur 1: Topografische kaart

2 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	
Adres	Koningstraat 49 Winssen
Gemeente	Beuningen
Toponiem	Koningstraat te Winssen
x/y coördinaten	176644-431459 176734-431422 176711-431352 176619-431390
Oppervlakte	6150 m ²
Kadastrale gegevens	Beuningen, sectie F nr. 430
Cis-code	59084
Bevoegd gezag	Gemeente Beuningen Paul Franzen Postbus 14 6640 AA Beuningen
Deponering vondsten	Provinciaal depot voor de bodemvondsten in Nijmegen

Tabel 1: Administratieve gegevens

Figuur 2: Plankaart

3 GEGEVENS PLANGEBIED

Het plangebied is gelegen aan de Koningstraat 49, ongeveer 1 km ten zuiden van de dorpskern van Winssen. De boerderij draagt het toponiem "Begijnenhof", een bijzondere naam voor een boerderij. In hoofdstuk 5 zal er nader op de historische achtergrond van dit toponiem worden ingegaan. De boerderij is tot ongeveer 2 jaar geleden als melkveehouderij in gebruik geweest. De huidige eigenaars van de boerderij willen de boerderij echter een woonfunctie geven. Ze willen daarbij gebruik maken van de rood voor rood-regeling, waarbij de bestaande stallen worden gesloopt. In plaatst daarvan mogen de eigenaren een twee nieuwe huizen op het erf laten bouwen. De twee nieuwe gebouwen worden voor een deel op de plek van twee voormalige schuren gebouwd (zie figuur 2). Een deel van de nieuwbouw zal echter worden gerealiseerd op een plek waar voor zover na te gaan nog nooit bebouwing heeft bestaan. Met name voor dat deel geldt dat eventueel aanwezige archeologische waarden verstoord kunnen raken.

Het archeologisch onderzoek vormt één van documenten die bij de gemeente ingediend moeten worden om een bestemmingsplanwijziging te kunnen laten plaatsvinden.

4 BUREAUONDERZOEK

Het bronnen onderzoek heeft bestaan uit het onderzoeken van bestaande bronnen over het plangebied. Het bestaat uit drie delen, namelijk een landschappelijk deel, een archeologisch deel en een historisch deel.

In het landschappelijke deel is uitgelegd hoe het landschap in de buurt van het plangebied gevormd is en welke processen een rol hebben gespeeld bij het ontstaan van bijvoorbeeld reliëfverschillen en verschillen in bodemsamenstelling. Het is belangrijk om een beeld te krijgen van de landschappelijke achtergrond omdat het landschap al van oudsher zeer bepalend was voor de locatiekeuze van onze voorouders. Archeologische vindplaatsen zijn niet willekeurig verspreid over het landschap maar zijn zeer bewust gekozen, aan de hand van landschapselementen zoals hoogte/diepte en ligging aan water

De volgende bronnen zijn geraadpleegd:

- Topografische kaart (Kadaster, 2011)
- Geomorfologische kaart (Stichting voor de Bodemkartering/Rijks Geologische dienst, geraadpleegd via ARCHIS2)
- Bodemkaart (Stiboka, geraadpleegd via ARCHIS2)
- Het Actuele Hoogtebestand van Nederland (www.ahn.nl)

In het archeologische deel is geïnventariseerd wat er in de buurt van het plangebied reeds onderzocht, gevonden en gedocumenteerd is. Daarnaast is gekeken wat het gemeentelijke beleid voorschrijft en wat de archeologische verwachting is van het plangebied.

De volgende bronnen zijn geraadpleegd:

- Indicatieve kaart archeologische waarden (geraadpleegd via de website van de RCE, Rijksdienst Cultureel erfgoed)
- Gemeentelijke/regionale archeologische beleidsadvieskaart (opgevraagd bij de bevoegde overheidsinstantie)
- Monumentenkaart (geraadpleegd via de website van de RCE, Rijksdienst Cultureel erfgoed)
- Kaarten waarop staat aangegeven waar archeologische vindplaatsen liggen en waar onderzoeken hebben plaatsgevonden. (ARCHIS2)

In het historische onderzoek zijn diverse oude kaarten geraadpleegd.

- Historische kaarten (Minuutplan, verzamelplan en Bonneblad, geraadpleegd via watwaswaar.nl)

Daarnaast is er contact gezocht met de historische vereniging: "Historisch Besef Beuningen". Er is hen gevraagd of zij misschien meer wisten van de voormalige functie van het "Begijnenhof".

Op basis van de resultaten van de drie deelonderzoeken is een specifieke archeologische verwachting voor het terrein opgesteld. Deze is weergegeven in hoofdstuk 5.

4.1 AARDKUNDIGE GEGEVENS

Geomorfologie	Rivierkom en oeverwalachtige vlakte
Hoogte	Ca. 7.5 m + NAP
Bodem	Kalkhoudende poldervaaggrond, profielverloop 5

Geologie en geomorfologie

Het plangebied ligt net ten zuiden van de oeverwal van de Waal in de overgangszone naar de lager liggende komkleivlakte. De oeverwal is duidelijk op de hoogtekaart herkenbaar aan de gele kleurtinten (zie figuur 3).

Het plangebied ligt qua hoogteligging in een overgangszone, aangeduid met een groene kleur op de hoogtekaart. De komkleivlakte ligt het laagst en is herkenbaar aan de blauwe kleur. Op de geomorfologische kaart is te zien dat het de zone waar het plangebied in valt is aangeduid met de code 2M22 (figuur 4), een rivierkom- en oeverwalachtige vlakte. De afzettingen behoren tot de Formatie van Echteld. Ze rusten op grof zand; de Formatie van Kreftenheye².

Oeverwallen (3k25 in figuur 4) zijn door de rivier zijn afgezet. Bij hoge waterstanden zal de rivier buiten haar oevers treden. De stroomsnelheid van het water is direct buiten de normale bedding hoog waardoor daar alleen het wat grovere sediment bezinkt³. Verder van de bedding af daalt de stroomsnelheid waardoor daar juist de fijnere fractie van het opgeloste sediment kan bezinken, zoals komklei (1M23 in figuur 4). Het plangebied ligt net achter de oeverwal, vandaar dat er zowel oever- als komsedimenten door de rivier afgezet kunnen zijn.

Op deze randzone van de oeverwal (2M22) zijn vele archeologische monumenten uit de periode Neolithicum-Bronstijd, IJzertijd en romeinse tijd aangetroffen. Dit alles duidt erop dat de oeverwal intensief bewoond is geweest.

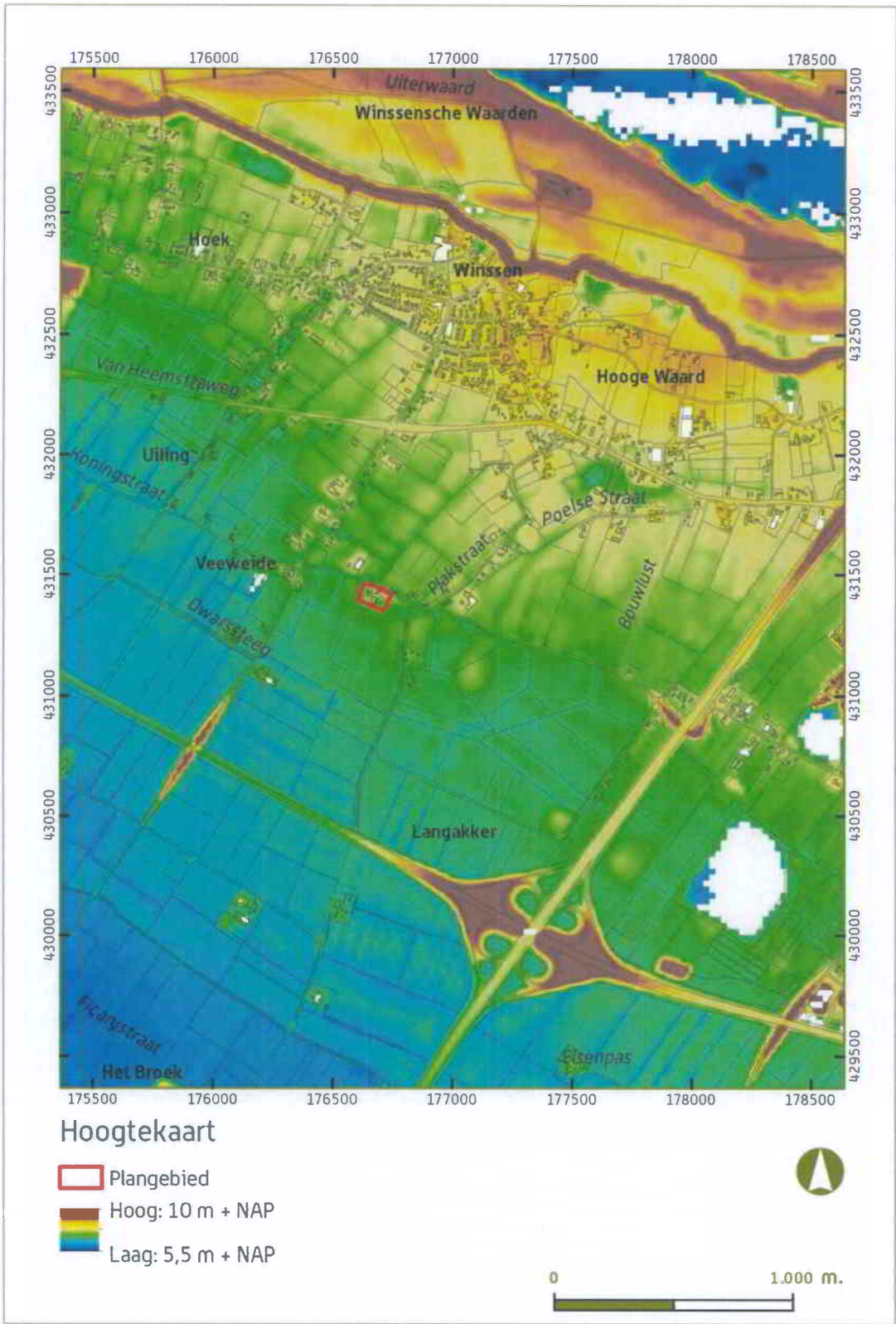
Bodem

Volgens de bodemkaart bestaat de bodem uit een kalkhoudende poldervaaggrond (figuur 5). Dit type bodem komt vaak voor in het rivierkleigebied in Nederland. Het zijn zwak ontwikkelde bodems die zich kenmerken door een ca. 30 cm dikke zwak humeuze A horizont die geleidelijk via een AC horizont overgaat in een C-horizont⁴.

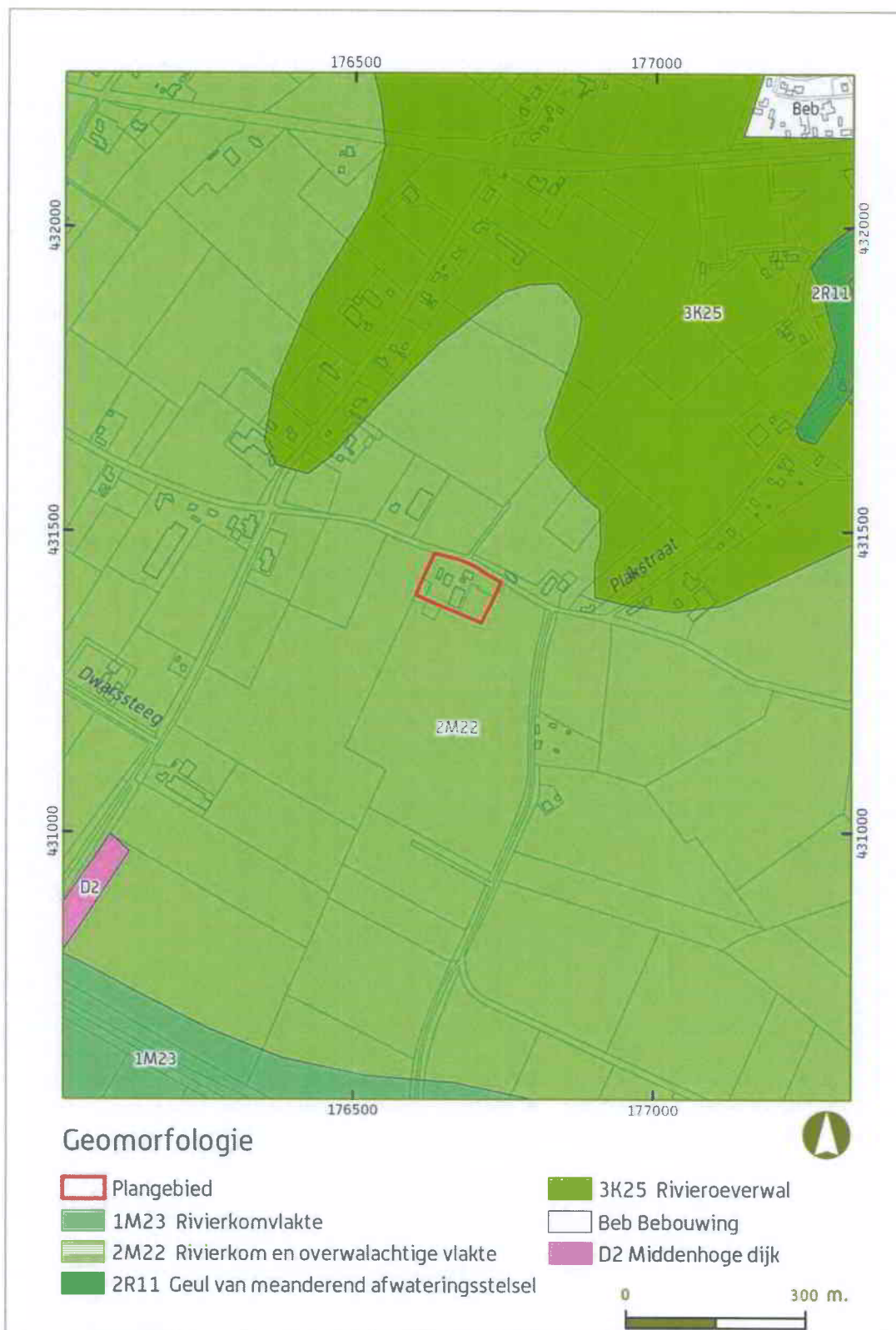
² Mulder *et al*, 2003

³ Berendsen 2008a&b

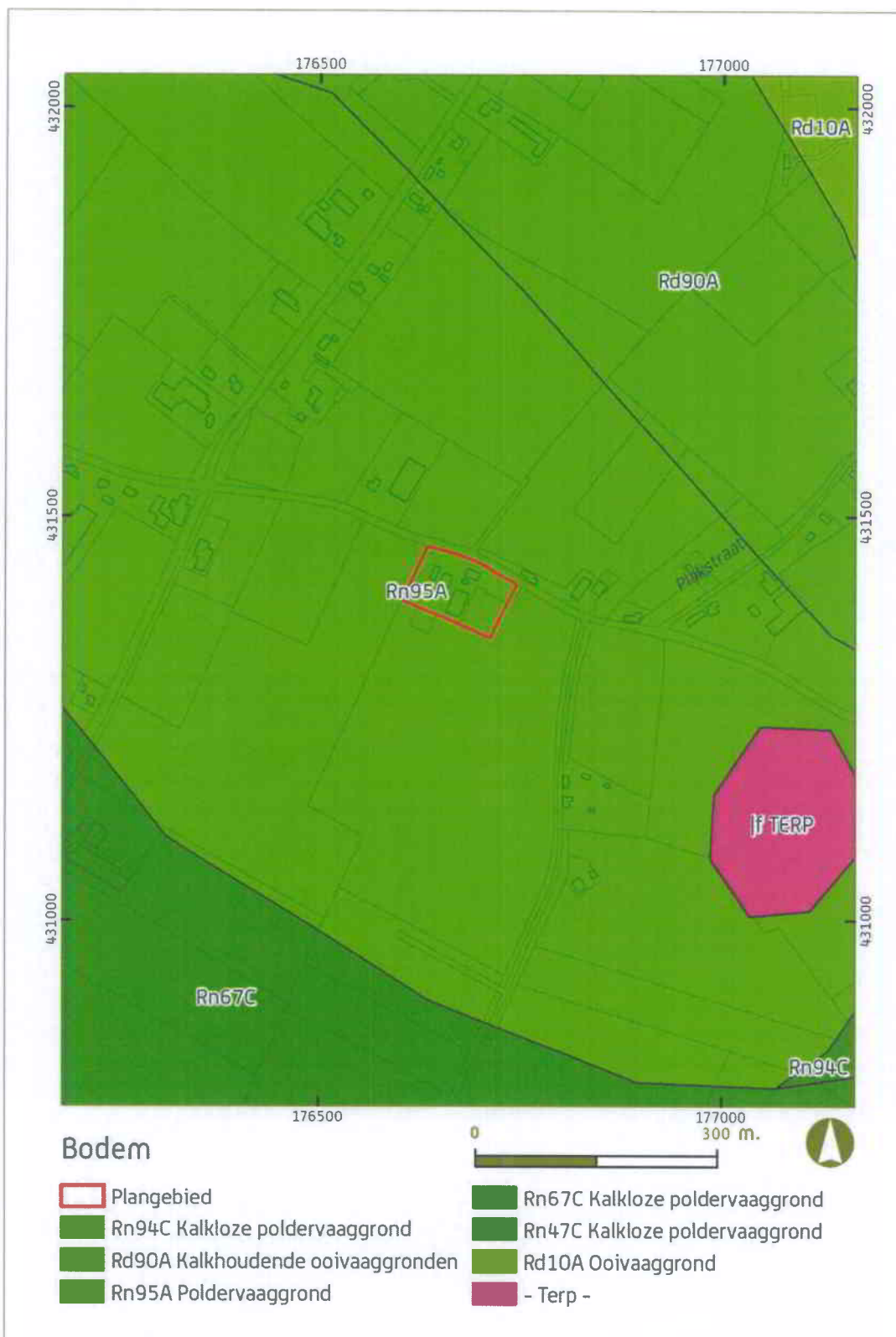
⁴ Bakker, H. de & J. Schelling, 1989

Figuur 3: Hoogtekaart (bron: www.ahn.nl)

Figuur 4: Geomorfologie

Figuur 5: Bodemkaart

4.2 ARCHEOLOGIE

Beleidsadvieskaart	hoog
IKAW	middelhoog
Monumentnr.	304, 15344, 4607, 15337, 15336, 15335
Waarnemingen	21461, 15335

Archeologische verwachtingskaarten

Er zijn twee archeologische verwachtingskaarten, namelijk de landelijke IKAW⁵ en de gemeentelijke beleidsadvieskaart⁶. De IKAW is afgeleid van de bodemkaart en derhalve te gebruiken tot een schaal van 1:50.000 (schaal van de bodemkaarten in Nederland). Op de IKAW is te zien dat ervoor het plangebied een middelhoge trefkans van toepassing is.

De beleidsadvieskaart is veel nauwkeuriger dan de bodemkaart en deze kaart is tot een schaal van 1:10.000 te gebruiken. Dat komt omdat voor de vervaardiging van de beleidsadvieskaart het actuele hoogtebestand (AHN) gebruikt is om de schaal te verfijnen. Op de beleidsadvieskaart is te zien dat het terrein zich in een zone bevindt waarvoor een hoge archeologische verwachting is opgesteld. Bovendien bevinden zich ter hoogte van het plangebied twee historische huislocaties (herkenbaar aan de bruine boerderijtjes op de kaart), zie figuur 6.

Monumenten

De terreinen waarvoor de archeologische waarde reeds vaststaat, dit zijn bijvoorbeeld oude kasteelterreinen, historische dorpskernen en archeologische vindplaatsen hebben van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) een monument status gekregen. De archeologische monumenten die zich binnen een zone van 500 meter van het plangebied bevinden zijn in tabel 2 opgesomd.

Er liggen relatief veel archeologische monumenten in de buurt van het plangebied. Deze monumenten liggen landschappelijk gezien in een vergelijkbare zone als het plangebied (randzone van de oeverwal). Het zijn voornamelijk nederzettingsterreinen uit de periode Neolithicum-Bronstijd. Daarnaast zijn IJzertijd en inheems romeinse vindplaatsen aangetroffen. De kans dat er op de plaats van het plangebied eveneens een archeologische vindplaats aanwezig is uit de periode Neolithicum-Romeinse tijd (11.000 jaar voor Chr. tot 500 na Chr.) is daarmee vrij groot.

Opvallend is dat ter hoogte van vrijwel alle terreinen een vondslaag op ca. 70 cm beneden maaiveld aanwezig was. De sporen tekenden zich enkele decimeters daaronder af. De vondstlaag kenmerkte zich ter plaatse van de monumenten door een donkere kleur. Tijdens het booronderzoek zal daarom specifiek gekeken worden of deze laag ook ter hoogte van het plangebied aanwezig is.

⁵ ARCHIS2

MONUMENTEN (voor de ligging zie figuur 7)			
Nummer	Omschrijving	Periode	Opmerking
304 Zeer hoog, beschermd	Nederzettingsterrein uit de romeinse tijd. Terrein ligt op een stroomrug. De sporen bevinden zich direct onder de bouwvoor.	ROM (vnl. inheems) + IJZ.	Zeer dikke vondstlaag (ca. 75 cm)
4607 Hoge waarde	Nederzettingsterrein uit de Bronstijd en IJzertijd. De sporen bevinden zich 0,5 – 0.75 m onder maaiveld.	BRONS-ROM	Goede conservering bot- en ander organisch materiaal. Er is geen sprake van erosie.
15335 Archeologische waarde	Terrein met een zandige/grindhoudende laag met vele vondsten uit de periode Neolithicum-Bronstijd	NEO-BRONS	Vermoedelijk maakt de zandlaag deel uit van een opduiking van het Kreftenheye terras
15336 Hoge waarde	Terrein met sporen uit het Neolithicum – Bronstijd. Niet uitgesloten is dat er ook resten uit de IJzertijd aanwezig zijn. Er zijn geen verstoringen aangetroffen	NEO-BRONS (mogelijk ook IJZ)	Op een diepte van 70 tot 95 cm – mv is een donkere vondstlaag van zware klei aangetroffen
15337 Archeologische waarde	Terrein met sporen uit het Neolithicum – Bronstijd. Het terrein is vermoedelijk maar korte tijd, of niet intensief bewoond. De vondstlaag is slecht ontwikkeld. Er zijn geen grote verstoringen aangetroffen	NEO-BRONS	Conserveringsgraad is relatief slecht.
15338	Terrein met sporen van bewoning uit de IJzertijd en de romeinse tijd, mogelijk ook uit de Middeleeuwen. De vondstlaag, bestaande uit donkere licht zandige klei is enkele decimeters tot ruim een halve meter dik. De noordelijke grens van het nederzettingsterrein is niet vastgesteld	IJZ en ROM	Vindplaats vastgesteld op basis van een waarderend booronderzoek.
15344 Hoge waarde	Terrein met sporen uit het Neolithicum – Bronstijd. Het terrein bestaat uit oeverafzettingen die op komafzettingen rusten.	NEO-BRONS, maar NEO is het meest waarschijnlijk	De vindplaats hangt samen met de plaatsen van het Kreftenheye terras opduikt.

Tabel 2: Monumenten

Waarnemingen

In de directe omgeving van het plangebied zijn enkele archeologische waarnemingen gedaan. Deze waarnemingen zijn aangemeld bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), die heeft ze opgenomen in een digitaal te raadplegen database (ARCHIS2).

Vrijwel alle waarnemingen in de buurt van het plangebied zijn gedaan op terreinen die juist op basis van deze waarnemingen een monumentstatus hebben gekregen (zie figuur 7). Het betreft voornamelijk de vondst van keramiek en vuursteen.

De enige twee waarnemingen die buiten de monumenten liggen zijn de waarnemingen met de nummers 21461 en 424146

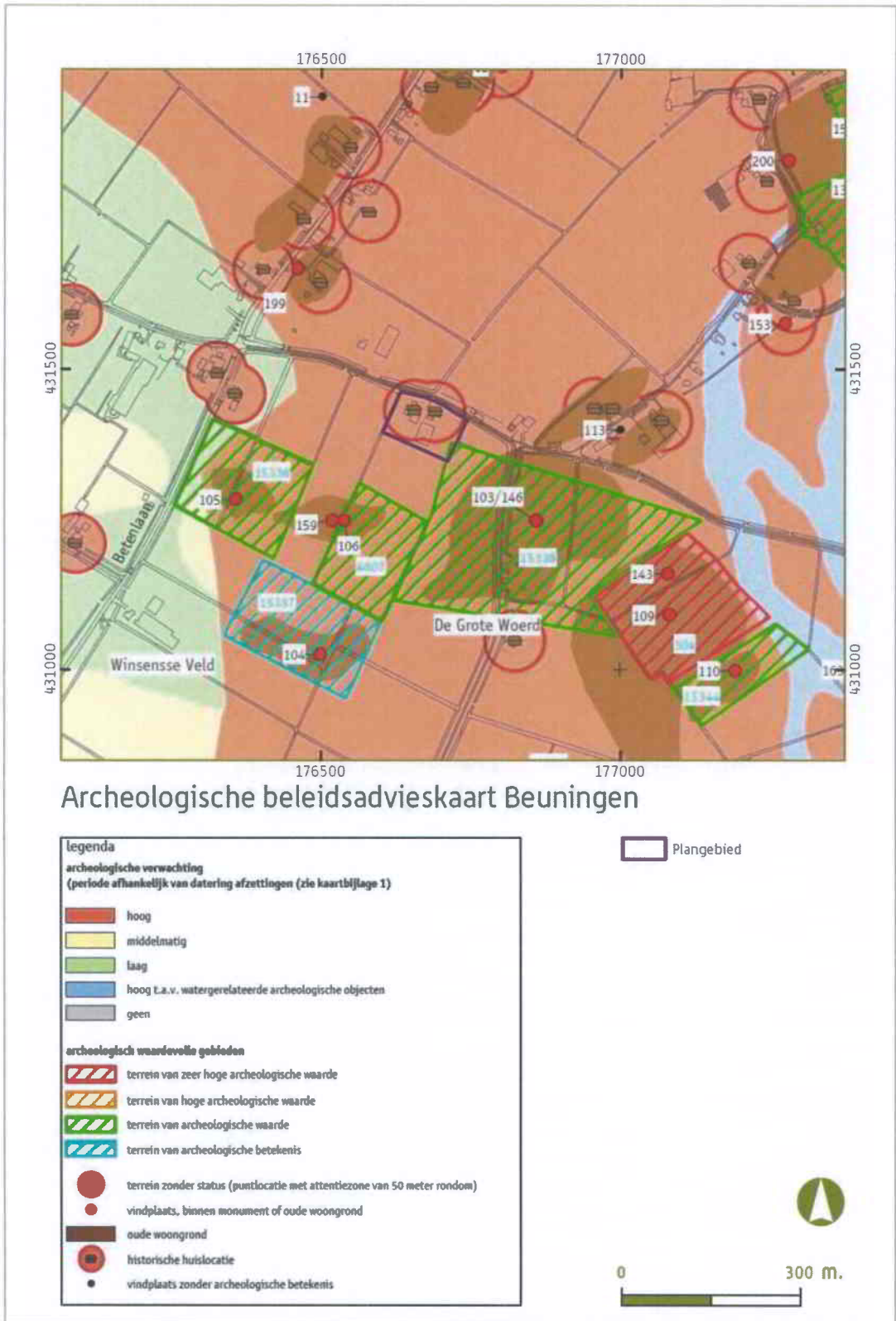
21461:

Het betreft de vondst van keramiek uit de Middeleeuwen dat tijdens een oppervlaktekartering is gedaan. Deze waarneming is administratief geplaatst. De vindplaats ligt volgens de beschrijven in de boomgaarden en erven die aan de Geerstraat liggen.

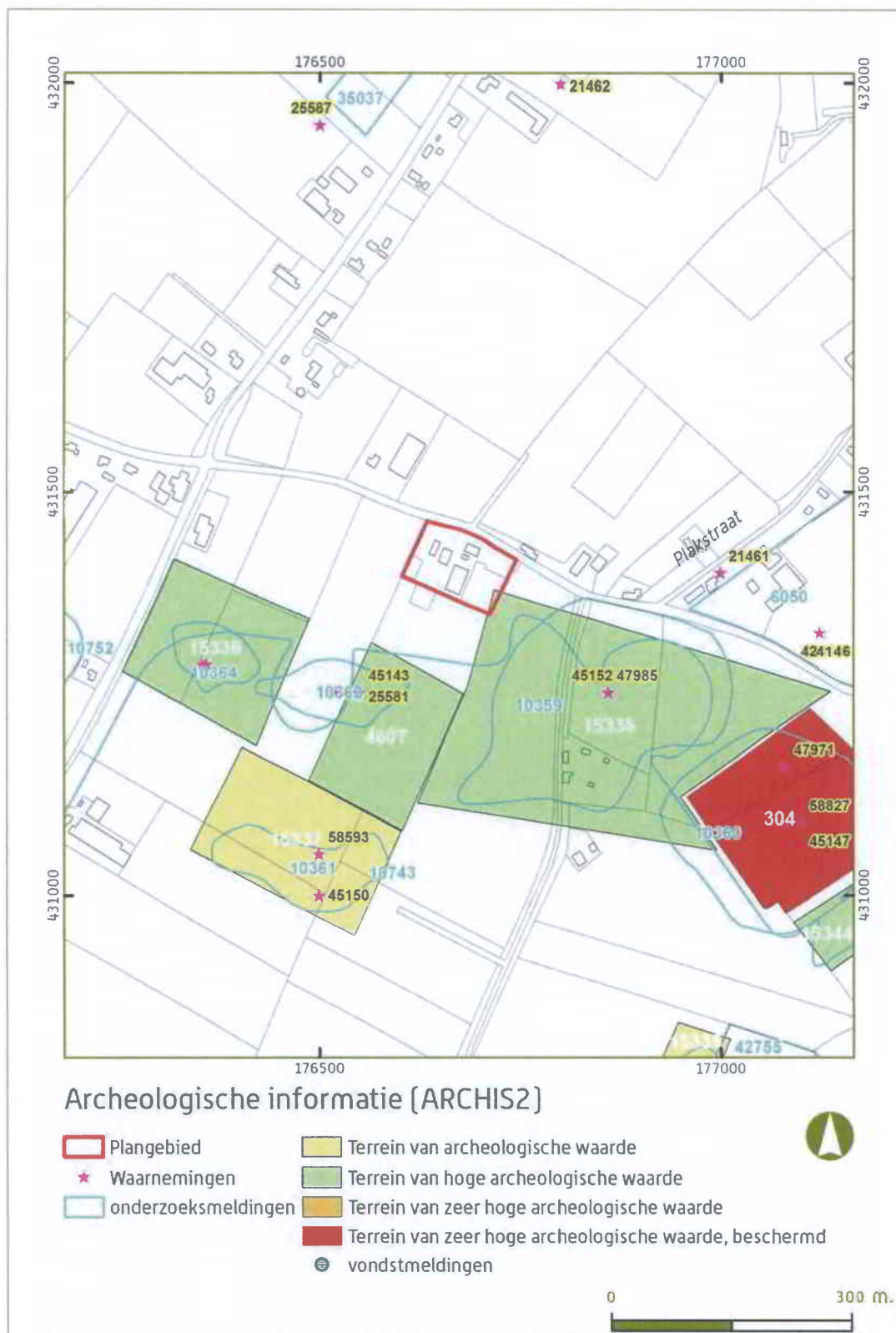
424146

Tijdens een door RAAP uitgevoerd booronderzoek in 2002 zijn verspreid over een groot oppervlak verschillende archeologische indicatoren aangetroffen. De meeste vondsten bevonden zich tussen 0,5 en 1,0 m – mv, ingebed in een pakket zware klei. Het betreft voornamelijk de vondst van fosfaat, puin en verbrand leem en houtskool. Het spaarzame aardewerk dat aangetroffen is kon niet nauwkeuriger gedateerd worden dan prehistorie-romeinse tijd.

Samenvattend geldt er op basis van eerder uitgevoerde archeologische onderzoeken in de omgeving voor het plangebied een hoge trefkans op de aanwezigheid van een nederzettingsterrein uit de periode Neolithicum-Romeinse tijd.

Figuur 6: Archeologische Beleidsadvieskaart

Figuur 7: Gegevens ARCHIS2

4.3 HISTORISCHE SITUATIE

Situatie 1811-1832	Bebouwd, terrein met het toponiem: "Begijnenhof"
Situatie 1903	Bebouwd, terrein met het toponiem: "Begijnenhof"
Datering bebouwing	Begin 20e eeuw.

Het plangebied ligt aan de Koningstraat, een oude weg die al op kaarten uit het begin van de 19^e eeuw te zien is. De naam "Koningstraat" wordt in 1348 echter al voor het eerst vermeld (mededeling secretaries stichting ter bevordering historisch besef Beuningen). De Koningstraat verbindt meerdere dorpen die ten zuiden van de Waal liggen. De koningstraten zijn mogelijk door Frankische Koningen aangelegd⁷.

Pas in de 20^e eeuw werd de Koningstraat minder belangrijk omdat de Van Heemstra weg de functie van belangrijke verbindingsweg tussen de dorpen en steden ten zuiden van de Waal overnam.

Het meest interessant is echter het toponiem van de boerderij. Die luidt namelijk: "Het Begijnenhof". Dat duidt erop dat de boerderij vroeger in gebruik was door de Begijnen, dit waren nonnen die leefden als alleenstaanden en deel uitmaakten van een soort vrije lekgemeenschap binnen de Rooms-katholieke kerk. Hun patroonheilige is de heilige Begga. Het woord Begijn zou mogelijk afgeleid zijn van deze naam. Uit archiefonderzoek blijkt dat de boerderij al vanaf 1550 bestaat en verbonden was aan het Mariënborg klooster in Nijmegen⁸.

Klooster Mariënborg

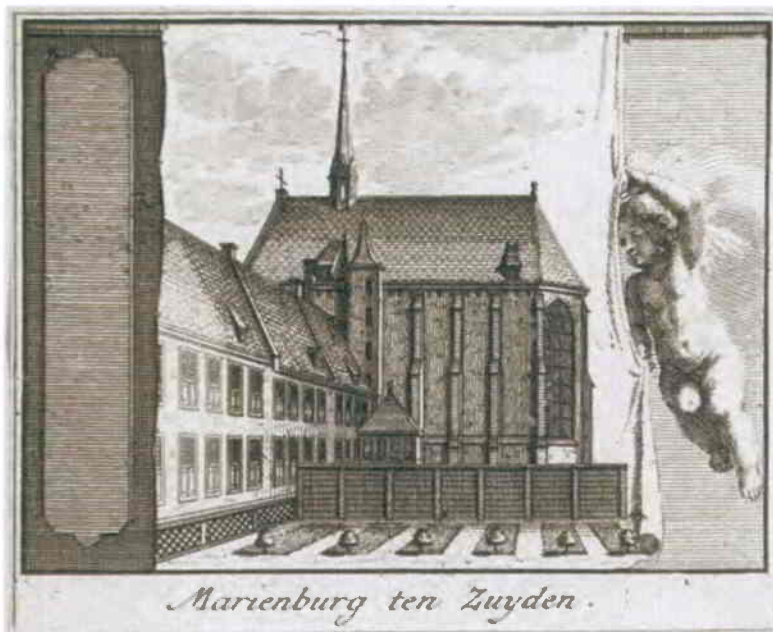
De exacte stichtingsdatum en de stichter van het klooster Mariënborg zijn niet bekend, maar in het begin van de vijftiende eeuw zal op het terrein de 'Hanchoeve' een begijnhof zijn gesticht. In 1419 ontstond uit dit begijnhuis een gemeenschap van Zusters van het Gemene Leven. Deze beweging was geïnspireerd door de Moderne Devotie. De naam Mariënborg kwam in 1426 voor het eerst in de bronnen voor, dan als 'Mariënburch'. De naam vond zijn oorsprong in het gegeven, dat het klooster op één van de heuvels van Nijmegen was gebouwd. Vernoemingen van kloosters naar Maria waren in de vroege vijftiende eeuw heel gebruikelijk.

Door financiële problemen werd het klooster in 1580 voorlopig opgeheven. Dit had tevens te maken met de overname van de macht door de protestanten. In 1585 volgde een kort herstel, waarbij de stad voor even weer in handen was van de katholieken. Ondanks dit herstel kon het klooster alleen bestaan dankzij liefdadigheid: de inkomsten uit de pacht daalden, terwijl de belastingen flink stegen. In 1592 volgde de definitieve opheffing van het klooster⁹.

⁷ Heiningen, "Versteend verleden"

⁸ Stichting ter bevordering van het Historisch besef van Beuningen, 1998

⁹ Schaik, Een nieuw licht op de vroegste geschiedenis van het Nijmeegse klooster Mariënborg

Figuur 8: Tekening van het Mariënborg klooster in Nijmegen, uit de 16^e eeuw

Hoven die verbonden waren aan het klooster

Een deel van de inkomsten van het Mariënklooster werd verkregen door verpachting van land en akkers. Deze grond kon via vererving worden verkregen of zijn geschonken of gekocht. Een klein deel werd door de zusters zelf bebouwd. Het is niet zeker of dat bij het plangebied het geval is¹⁰.

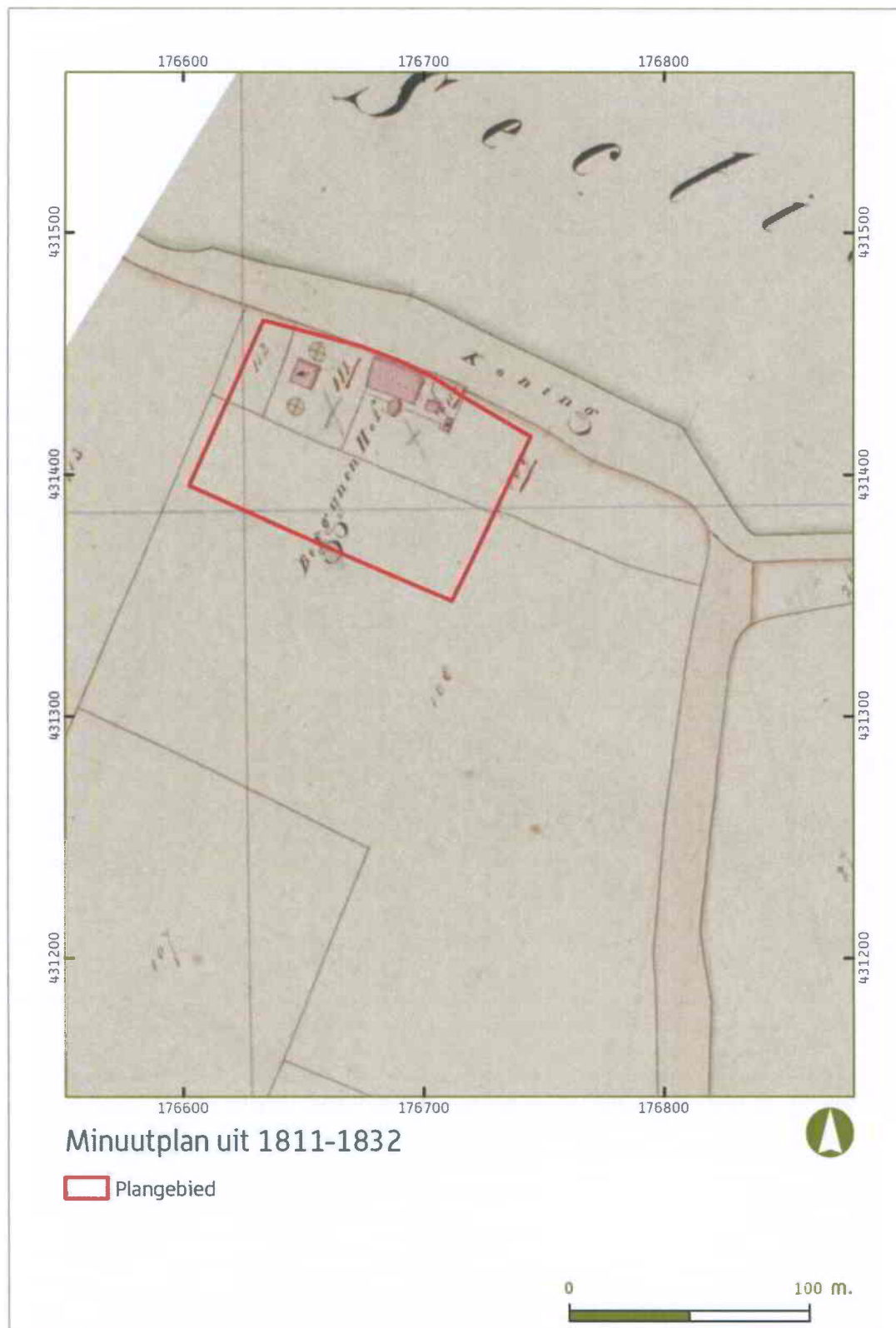
De boerderij uit 1550 is nu niet meer aanwezig, maar er zouden nog wel restanten van deze boerderij in de ondergrond van het plangebied voor kunnen komen.

Feit is dat de voorganger van de boerderij al op kaarten uit de 19^e eeuw te zien is. Het huidige (en toekomstige) woonhuis staan precies op de plek waar in 1811 een zeshoekig gebouwtje heeft gestaan. De functie van het zeshoekige gebouwtje is niet bekend..

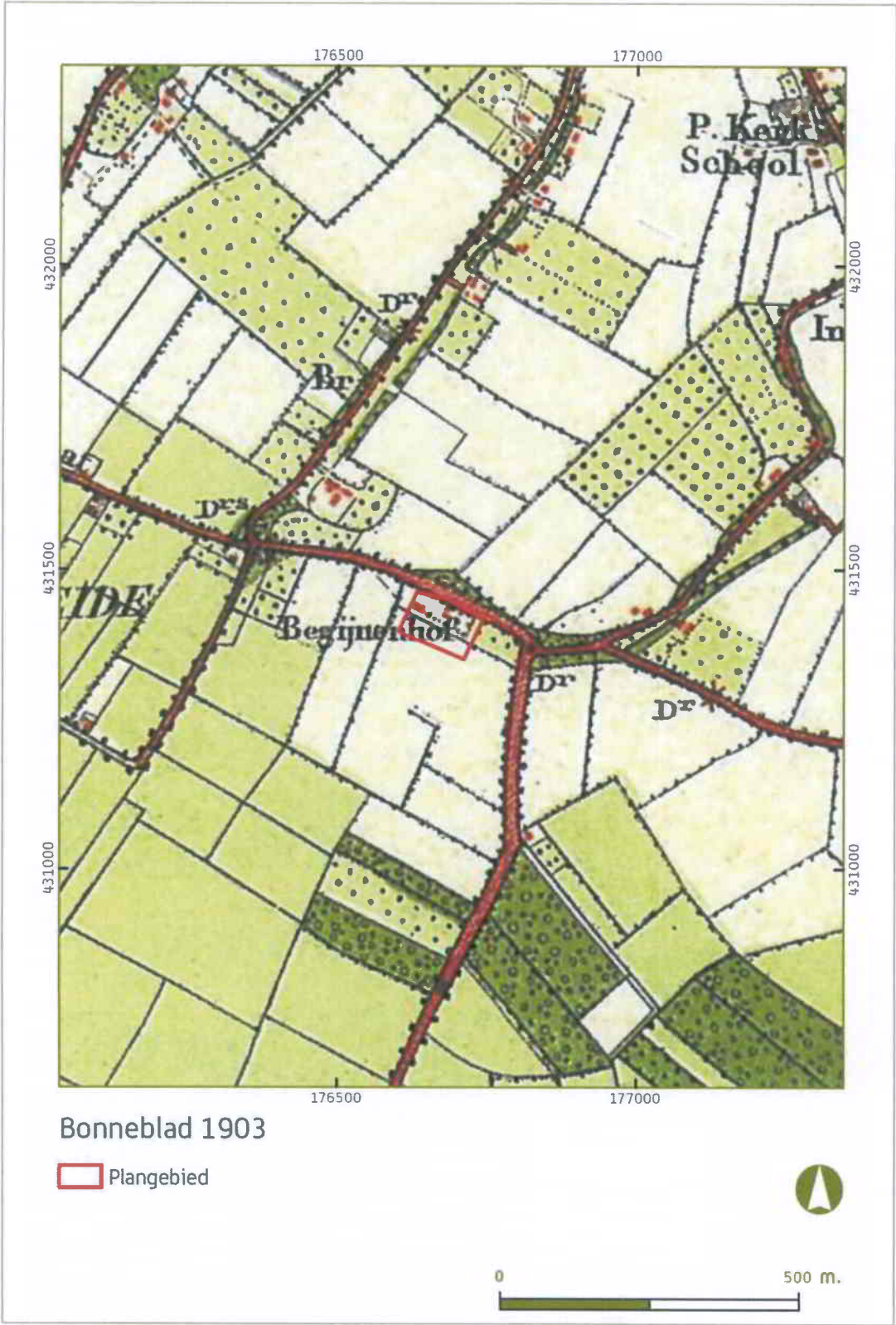
Het hoofdgebouw, dat op de kaart uit 1811 zichtbaar is (figuur 9) bevindt zich in de voortuin van de huidige boerderij. De aanwijzende tafel die bij het minuutplan hoort geeft alleen aan dat het terrein in gebruik was als fruitboomgaard en bouwland. Op de plaats waar de nieuwbouw gerealiseerd gaat worden staat op het minuutplan géén gebouw.

Op de veldminuut uit 1903 is te zien dat het terrein als akkerland in gebruik was (witte kleur). De boerderijen en bijgebouwen staan nog op dezelfde plaats als in 1811.

¹⁰ Schaik, Een nieuw licht op de vroegste geschiedenis van het Nijmeegse klooster Mariënborg

Figuur 9: Minuutplan 1811-1832

Figuur 10: Bonneblad uit 1903

5 GESPECIFICEERDE ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

Het plangebied ligt landschappelijk gezien op een interessante plek, namelijk in de overgangszone tussen een hooggelegen oeverwal en een laaggelegen komkleigebied. Binnen een straal van 500 meter bevinden zich meerdere archeologische monumenten, voornamelijk nederzettingsterreinen uit de periode Neolithicum-romeinse tijd. Deze monumenten bevinden zich evenals het plangebied aan de zuidzijde van de oeverwal van de Waal. Het plangebied ligt aan de Koningstraat. Deze belangrijke verbindingsweg wordt reeds in 1348 vermeldt. Het dateert vermoedelijk uit de Merovingische tijd.

Ter hoogte van het plangebied heeft aan het begin van de 19^e eeuw ook al een boerderij gestaan. Deze boerderij droeg het toponiem "Begijnenhof". Ook de huidige boerderij draagt deze naam. De voorganger van de huidige boerderij was verbonden aan het Begijnenhuis Mariënborg in Nijmegen. Zouden er nonnen op de plek van het plangebied gewoond hebben? Was de boerderij alleen economisch gezien verbonden aan een klooster? Op deze vragen het bureauonderzoek geen antwoord kunnen, wellicht dat eventueel archeologisch vervolgonderzoek een beter beeld kan geven.

Bij de onderzoeken in de omgeving werd bij vrijwel alle onderzoeken op een diepte van ca. 70 cm beneden het maaiveld een vondstrijke laag aangetroffen. Deze laag bleek donker van kleur te zijn en fosfaat, houtskool, puin en aardewerk te bevatten. De laag is ruwweg te dateren in de periode Neolithicum-Romeinse Tijd. Bij oppervlaktekarteringen in de buurt zijn Middeleeuwse scherven aan het maaiveld aangetroffen. Mogelijk is er dus ook op de onderzoekslocatie sprake van twee vondstniveaus.

Het terrein is in archeologisch opzicht dus zeer interessant. Er zouden archeologische resten uit alle archeologisch tijdvakken voor kunnen komen. Ook op de archeologische beleidsadvieskaart is er voor het terrein een hoge archeologische trefkans opgesteld. Dat komt dus overeen met de verwachting zoals die in dit specifieke archeologische verwachtingsmodel is opgesteld.

PERIODE	TREFKANS	ARGUMENTATIE
Steentijd (jagers en verzamelaars)	laag	Plangebied ligt niet aan open water en er zijn geen vondsten in de buurt gedaan die in deze tijd te dateren zijn
Neolithicum-Romeinse tijd	hoog	In de buurt van het plangebied zijn zeer veel archeologische monumenten uit de periode Bronstijd-IJzertijd aangetroffen. De oude leeflaag uit deze periode bevindt zich waarschijnlijk op ongeveer 70 cm – mv.
Middeleeuwen-Nieuwe Tijd	hoog	Het plangebied ligt aan de Koningstraat en is al minimaal 200 jaar bebouwd. De boerderij heeft wellicht een Middeleeuwse voorganger gehad. Middeleeuwse en Nieuwe Tijd vondsten zouden zich al direct aan het huidige oppervlak kunnen bevinden.

Tabel 3: Archeologische trefkans uitgesplitst per periode

6 VELDONDERZOEK

Boormethode	Verkennend (conform de gemeentelijke richtlijnen). Daarnaast zijn aanvullend 2 karterende boringen geplaatst
Aantal boringen	7 waarvan 5 verkennend en twee karterend (op de plaats van de nieuwe woningen)
Boorgrid	Dobbelsteen 5
Boorbeschrijving	Conform NEN5104

6.1 ONDERZOEKSMETHODE

Het archeologisch veldonderzoek heeft bestaan uit een veldinspectie en een verkennend booronderzoek. Dit is conform de gemeentelijke richtlijnen. Vergeten Landschap heeft besloten om twee aanvullende karterende boringen te plaatsen. Deze boringen zijn precies in het midden van de locaties, waar de toekomstige nieuwbouw gepland is, gezet.

De verkennende boringen zijn geplaatst met een Edelman handboor met een boordiameter van 7 cm. De boringen zijn doorgezet tot op het grove terrasand. De reden hiervoor is om te kijken of zich terrasopduikingen in de ondergrond bevinden. Er is uiteraard goed gelet op de eventuele aanwezigheid van een begraven humeuze laag, die mogelijk interessant zou kunnen zijn vanuit archeologisch oogpunt. De karterende boringen zijn met een Edelman handboor met een boordiameter van 12 cm geplaatst. Het opgeboorde sediment is doorzocht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals houtskool, aardewerk, vuursteen, fosfaat en dergelijke. De boringen zijn beschreven conform de richtlijnen die zijn opgesteld in de NEN5104¹¹.

De ligging van de boorpunten is weergegeven in figuur 11 en de boorstaten in bijlage 1.

¹¹ Nederlands Centrum van Normalisatie, 1989

6.2 RESULTATEN

Veldinspectie	Geen vondsten
Type sediment	Zavel, sterk siltige klei
Bodem	ooivaaggrond
Indicatoren	Ja, bot, houtskool, puin en fosfaat

Veldinspectie

Het terrein was dermate dicht begroeid dat de vondstzichtbaarheid aan de oppervlakte zeer laag was. Er zijn geen vondsten aan het maaiveld aangetroffen.

Reliëf

Het plangebied ligt op ongeveer 7,5 m + NAP. Er zijn geen duidelijke hoogteverschillen binnen het plangebied aangetroffen.

Sediment

Het sediment bestaat uit zavel (sterk siltige klei). Het zijn de oeversedimenten van de voorloper van de Waal. De oeversedimenten worden naar beneden toe wat fijner. Op een diepte van ca. 2 tot 3 meter beneden maaiveld bevindt zich een pakket komklei dat ongeveer 1 meter dik is. De terrasafzettingen bevinden zich op ongeveer 300 cm beneden maaiveld. Er zijn geen terrasopduikingen aangetroffen. Ter hoogte van boring 4 is op een diepte van 130 tot 150 cm beneden maaiveld een zandlaagje aangetroffen. Dit laagje is geïnterpreteerd als een crevasseafzetting, dat is een zandlaagje dat bij een oeverwaldoorbraak is afgezet.

Bodemopbouw

De bodem bestaat uit een ooivaaggrond. Op een diepte van ongeveer 70 tot 110 cm beneden maaiveld bevindt zich een bodemlaag die iets humeuzer is dan de bovenliggende laag. In deze laag bevonden zich veegjes houtskool.

Het betreft waarschijnlijk dezelfde laag die ook ter hoogte van de monumenten in de omgeving van het plangebied is aangetroffen. Ter hoogte van de monumenten was de laag echter humeuzer en donkerder van kleur. De begraven archeologische laag is ter plaatse van het plangebied minder goed ontwikkeld. Ter hoogte van de boringen 2 en 5 is de bodem tot respectievelijk 110 en 160 cm geroerd. De verstoring ter hoogte van boring 5 heeft waarschijnlijk te maken heeft met de afbraak van de voorganger van de huidige boerderij.

Archeologische indicatoren

Hoewel het onderzoek een verkennend karakter had, en er dus niet specifiek op archeologische vondsten is gelet zijn er toch een aantal archeologische indicatoren in de boringen aangetroffen. Deze zijn in de tabel 4 opgesomd.

In de archeologische laag, die zich op een diepte van 80 tot 110 cm beneden maaiveld bevindt, zijn fosfaatvlekken, houtskool en stukjes bouwpuin aangetroffen. Het is niet mogelijk om op basis van het aangetroffen vondstmateriaal de laag nauwkeurig te dateren. Het zou ergens uit de periode Romeinse tijd Nieuwe tijd kunnen stammen.

Boring	Diepte cm - mv	Waarneming	Interpretatie
1	80-110	Meerdere botfragmenten	Botten waren doorgesneden (restafval consumptievlies)
2	80-110	Enkele fragmentjes baksteen en houtschool	Pakket is los en oogt geroerd
3	70-110	Fosfaathoudende laag	Mogelijk archeologische laag
5	110-160	Stukjes puin (ouderdom niet bekend) en houtschool	Houdt wellicht verband met de afbraak van de voorloper van de huidige boerderij

Tabel 4: Vondsten**Interpretatie**

De meeste boringen vertonen een ongeroerd bodemprofiel. Er zijn twee mogelijk interessante archeologische niveaus, de eerste bevindt zich aan de oppervlakte. Hierin zouden archeologische waarden aanwezig kunnen zijn die samenhangen met het Begijnenhof, de vroegste voorloper van de huidige boerderij. De tweede archeologische laag bevindt zich op een diepte van ca. 70 cm beneden maaiveld. Omdat er geen dateerbare archeologische indicatoren uit deze laag zijn gevonden is het niet mogelijk om iets te zeggen over de ouderdom van deze laag. In de omgeving van het plangebied zijn uit een bodemlaag die zich op een vergelijkbare diepte bevindt archeologische waarden uit de periode Neolithicum-Romeinse tijd vastgesteld.

Figuur 11: Boorpuntenkaart

7 CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek was er een hoge trefkans op de aanwezig van een archeologische vindplaats voor het terrein opgesteld. Deze hoge trefkans gold voor vindplaatsen uit de periode Neolithicum tot en met de Nieuwe tijd. Het terrein is vanuit historisch perspectief interessant omdat het aan de Koningstraat ligt, dit was een belangrijke doorgaande weg die reeds in 1348 in de bronnen vermeld is. De voorloper van de boerderij droeg de naam: "Begijnenhof". Deze oude boerderij hoorde bij kasteel Mariëndaal in Nijmegen en werd gebouwd rond 1550.

Het booronderzoek heeft aangetoond dat de bodem voor een groot deel ongeroerd is gebleven. Bovendien is er op een diepte van 70-110 cm beneden maaiveld een humeuze laag aangetroffen die mogelijk in de periode Neolithicum-Nieuwe tijd (?) aan de oppervlakte heeft gelegen. Deze laag bevatte fosfaatvlekken en fragmentjes houtskool, bot en bouwpuin.

- **Wat is de fysiek landschappelijke ligging van de locatie?**
Het plangebied ligt op een rivierkom- en oeverwalachtige vlakte.
- **Hoe is de bodemopbouw in het plangebied?**
De bodem bestaat uit een ooivaaggrond.
- **Zijn er archeologische waarden te verwachten in het plangebied?**
Ja, er zijn twee archeologische niveaus. Een "begraven niveau" op een diepte van ca. 70 cm beneden maaiveld. Er zijn ook archeologische sporen te verwachten die vanaf het huidige maaiveld zijn ingegraven.
- **Wat is de diepteligging van eventueel aanwezige archeologische resten?**
De eventuele losse vondsten zouden zich zowel aan het oppervlak kunnen bevinden als in een begraven oude Ab horizont die zich op een diepte van ca. 70 cm beneden maaiveld bevindt.
- **Wat is de archeologische verwachting van het terrein en wordt deze verwachting ook onderschreven door de resultaten van het booronderzoek?**
Er geldt een hoge trefkans op de aanwezigheid van een archeologische vindplaats. Er moet dan vooral gedacht worden aan nederzittingsresten uit de periode Neolithicum-Romeinse tijd en aan resten die samenhangen met het oorspronkelijke "Begijnenhof". Het verkennende onderzoek heeft aangetoond dat er geen grote verstoringen aanwezig zijn. Vijf van de zeven boringen hadden een intact profiel. De hoge trefkans die op basis van het bureauonderzoek was opgesteld blijft dus gehandhaafd.
- **Zijn er archeologische indicatoren aangetroffen en zo ja, op welke diepte bevinden deze zich?**
Er zijn fragmenten puin, houtskool, fosfaat en bot aangetroffen op een diepte van ca. 70-110 cm beneden maaiveld.
- **In hoeverre worden eventueel aanwezige archeologische waarden bedreigd door de voorgenomen graafwerkzaamheden?**
De voorgenomen graafwerkzaamheden vormen een potentiële bedreiging voor het archeologische bodemarchief. Dit geldt vooral als de ingrepen dieper dan 70 cm reiken.

8 SELECTIEADVIES

Vergeten Landschap adviseert om de ondergrondse sloop van de opstallen archeologisch te laten begeleiden. Dit geldt alleen voor de gemetselde constructies. Het is niet noodzakelijk om de sloop van de houten te begeleiden. Bij de sloopwerkzaamheden zouden mogelijk resten van het oorspronkelijke "Begijnenhof" tevoorschijn kunnen komen.

Voor de locaties waar de nieuwbouw is gepland, wordt een opgraving geadviseerd. De oppervlakte van de twee nieuwe gebouwen bedraagt ongeveer $300 \text{ m}^2 + 150 \text{ m}^2 = 450 \text{ m}^2$. Er moet rekening gehouden worden met 2 potentiële archeologische niveaus, de eerste direct onder de bouwvoor en de tweede vanaf ca. 70 cm beneden maaiveld.

Voor dit type vervolgonderzoek is een goedgekeurd programma van eisen noodzakelijk.

Het rapport is nog niet getoetst en heeft dus nog een concept-status. Het dient getoetst te worden door de gemeente Beuningen (regioarcheoloog Paul Franzen).

9 BRONNEN

LITERATUUR

- Antonise, K. 2010: *Beleidsnota Archeologie*, gemeente Beuningen, Beuningen.
- Bakker, H. de & J. Schelling, 1989: *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland*, Wageningen.
- Berendsen, H.J.A., 2008a: *Landschappelijk Nederland*, Assen.
- Berendsen, H.J.A., 2008b: *De vorming van het land*, Assen.
- Mulder, de. E.F.J., M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff en T.E. Wong, 2003: *De ondergrond van Nederland*, Groningen/Houten.
- Nederlands Centrum van Normalisatie, 1989: *Classificatie van onverharde grondmonsters. NEN 5104*. Delft.
- Schaik, R. van, *Een nieuw licht op de vroegste geschiedenis van het Nijmeegse klooster Mariënborg*, Numaga 23
- Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB), 2006: *Leidraad inventariserend veldonderzoek, versie 3.1*. Deel karterend booronderzoek, Gouda
- Stichting ter bevordering van het historische besef van Beuningen (voorloper), 1998: "De geschiedenis ligt op straat", Beuningen
- Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB), 2010: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie*, versie 3.2., Gouda.

WEBSITES

- ARCHIS2: www.archis.archis2.nl
- BODEMLOKET, 2010: www.bodemloket.nl
- BAG-viewer: pdok.nl/bagviewer/
- BING (satellietbeeld): www.bing.com/maps/
- Kennisinfrastructuur Cultuurhistorie: www.kich.nl
- TOP 10 kaart: www.kadaster.nl

VERKLARENDE WOORDENLIJST

AHN	- Actueel Hoogtebestand Nederland
AMK	- Archeologische Monumenten Kaart
Archis	- Archeologische Database van Nederland
CAA	- Centraal Archeologisch Archief
CMA	- Centraal Monumenten Archief
DINO	- Data en Informatie van de Nederlandse Ondergrond
IKAW	- Indicatieve Kaart Archeologische Waarden
KICH	- KennisInfrastructuur CultuurHistorie
NUMIS	- Digitale muntvondstendatabase

BIJLAGE 1: BOORSTATEN

BOORSTATEN

LEGENDA

ZAND	
zs1	Zand, zwak siltig
zs2	Zand, matig siltig
zs3	Zand, sterk siltig
zk	Zand, kleig
KLEI	
ks1	Klei, zwak siltig
ks2	Klei, matig siltig
ks3	Klei, sterk siltig
ks4	Klei, uiterst siltig
kz1	Klei, zwak zandig
kz2	Klei, sterk zandig
kz3	Klei, uiterst zandig
VEEN	
v	Veen, mineraalarm
vk1	Veen zwak kleig
vk3	Veen, sterk kleig
vz1	Veen zwak zandig
vz2	Veen, matig zandig
LEEM	
lz1	Leem, zwak zandig
lz3	Leem, sterk zandig
GRIND	
gs	Grind, siltig
gz1	Grind, zwak zandig
gz2	Grind, sterk zandig
gz3	Grind, uiterst zandig

GROFHEID VAN HET ZAND

1	uiterst fijn
2	zeer fijn
3	matig fijn
4	matig grof
5	zeer grof
6	uiterst grof

BIJMENGING

Fe	IJzer
Mn	Mangaan
BK	Baksteen
KER	Keramiek
Fos	Fosfaat
HK	Houtskool

MATE VAN VOORKOMEN

1	Weinig
2	Matig
3	Veel
sp	Klein spoortje/fragmentje

KLEUR

Gr	Grijs
Br	Bruin
Or	Oranje
Ge	Geel
Gr	Groen
BL	Blauw
l	licht
d	Donker
Zw	Zwart

HUMUS

H1	Zwak humeus
H2	Sterk humeus
H3	Uiterst humeus

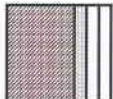
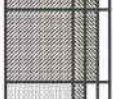
BOORSTATEN

59084 Koningstraat 49 te Winssen

BORING 1

BESCHRIJVING

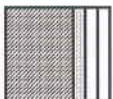
karterend, 176639-431420, 7,49 m. + NAP

0-40		ks1, h2, BrGr, Wo2, Ap horizont
40-80		ks4, OrGr, Fe1, Ca2, AC horizont
80-110		ks3, h1, BrGr, Ca2, meerdere fragmenten bot, Ab-horizont
110-190		ks3, OrGe, Fe1, Ca2, brokjes Mn, C-horizont
190-220		ks4, OrGe, Fe1, Ca2
220-280		ks2, fe2, OrGe
280-310		ks2, h2, dGr (gereduceerd)
310 ->		Zand, grof, Kreftenheye terras
Interpretatie		Intacte oorsaaqgrond met een archeologische laag (80-110 cm - mv)

BORING 2

BESCHRIJVING

karterend, 176653-431409, 7,52 m. + NAP

0-40		ks1, h2, BrGr, Wo2, Ap horizont
40-80		ks4, OrGr, Fe1, Ca2, Wo1, AC horizont
80-110		ks3, h1, BrGr, Ca2, enkele fragmentjes BK en HK, Ab-horizont, lijkt geroerd
110-160		ks3, OrGe, Fe1, Ca2, brokjes Mn, C-horizont
160-200		ks4, OrGe, Fe1, Ca2
Interpretatie		Oorsaaqgrond met mogelijk een archeologische laag (80-110 cm - mv)

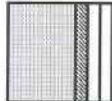
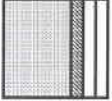

BOORSTATEN

BORING 3

BESCHRIJVING

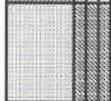
verkennd, 176660-431402, 7,52 m. + NAP

0-40		z4s1, Ge, straatzand
40-70		z4s2, sterk puinhoudende zandlaag
70-110		ks3, h1, fosfaat 2 (vermoedelijk ingespoeld van bovenliggende laag), dGr ongeroerd, archeologische laag?
110-180		ks2, fosfaat 1, Fe1, OrGr
180-270		ks2, Fe2, Gr
270-310		ks2, dGr
310-350		Zuigerboor: Terraszand, z4s1 GrGe
Interpretatie		Ooivaaggrond met mogelijk een archeologische laag (70-110 cm - mv)

BORING 4

BESCHRIJVING

verkennd, 176644-431444, 7,44 m. + NAP

0-40		kz1, h2, BrGr, Wo2, Ap horizont
40-80		ks3, OrGr, Fe1, Ca2, AC horizont
80-110		ks3, h1, BrGr, Ca2, Ab-horizont
110-130		ks3, OrGe, Fe1, Ca2, brokjes Mn, AC-horizont
130-150		z3s2, OrGr, crevasse afzetting
150-270		ks3, fe3, OrGe
270->		Zand, grof, Kreftenheye terras
Interpretatie		Ooivaaggrond met een begraven A-horizont (80-110 cm - mv)

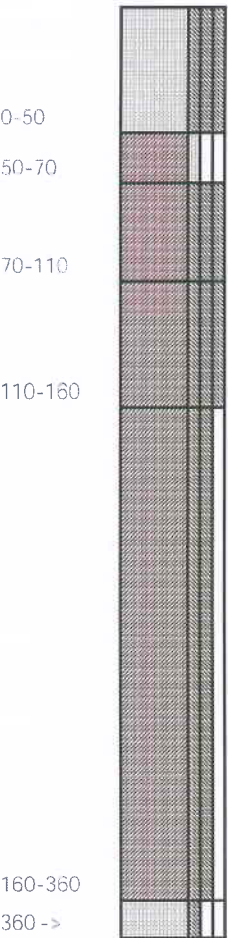

BOORSTATEN

BORING 5

BESCHRIJVING

verkennend, 176701-4314423, 7,78 m. + NAP

0-50

z3s3, h2, dBr, A-horizont (voortuin)

50-70

kz1, h2, BrGr, enkele BK fragmentjes, geroerd, AC-horizont

70-110

ks4, Or, geroerd

110-160

ks3, OrGr, bevat stukjes HK en stukjes puin

160-360

ks2, Gr, gereduceerd

360 ->

Zand, grof, Kreftenheye terras

Interpretatie

Bodem geroerd tot in de C-horizont. In de laag tussen 110 en 160 cm - mv mogelijk ook ouder materiaal aanwezig. (van Begijnenhof?)

BORING 6

BESCHRIJVING

176679-431376, 7,30 m. + NAP

0-30

ks2, h2, BrGr, Ap horizont

30-140

ks3, OrGr, Fe2

140-250

ks2, Gr, gereduceerd

250 ->

Zand, grof, Kreftenheye terras

Interpretatie

Poldervaaggrond (terrein ligt lager)

BOORSTATEN

BORING 7

BESCHRIJVING

176617-431402, 7,11 m. + NAP

0-30

kz1, h2, BrGr, BK1, Ap-horizont

30-60

ks3, h1, Mn1, Fe1, enkele schelpjes (dit is mogelijk een archeologisch relevante laag)

60-120

ks3, fe2, OrGr, C-horizont

120-230

ks3, Gr, C-horizont, gereduceerd

230-270

ks2, h2, dGr, gereduceerd (kleine fragmentjes plantenresten)

270 ->

Zand, grof, Kreftenheye terras

interpretatie

Vaaggrond

